UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Origenes

Rothomagi, 1668

Origenis Commentariorvm In Evangelium Secvndvm Iohannem Tomvs Sextvs. Ōrigenus Tōn Eis To Kata Iōannēm Eyaggelion Exēgētikōn Tomos 6. Praefatio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-19358

Visual Library

pro Ecclesiastico sermone oratorem se interponere, & eos confutare qui falsam sibi cognitionem assumunt, stare adversus hæretica commenta, & excelsitatem Euangelici præconii illis opponere, in quo est plenissima consensio communis doctrinæ, Veteris, quod vocant, cum Novo Testamento. Tuque ipse adeo eorum penuria, qui meliora assererent, cum rationi pugnantem & absurdam fidem, quæ tua erat in Iesum pietas, minime ferre posses; iis te olim sermonibus tradideras, quibus postea usus ea, ut decebat, quæ data tibi est, prudentia, damnatis discessisti. Hæc autem dico ad eorum qui & dicere & scribere possunt, quatenus mihi apparet, defensionem. Sed & meam ipsius caussam dico, qui non eo instructu & habitu, quo esse oportet eum qui à Deo sit idoneus factus Novi Testamenti administer, non literæ, sed spiritus, audacius me ad dicendum projiciam.

A ὃ ἐκκλησιαστικὸν λόγου ἀπολογεῖσθαι, καὶ ἐλέγχειν τοὺς ψευδώνυμον γνῶσιν μεταχειζομένους, ἴσασί τε τῆς αἱρετικῆς ἀσπλασμάτων ἀντιπολεμοῦντα ὁ ὕψος τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος, * πεπληρωμένου συμφωνίας δογμάτων κοινῶν, τῇ κεκρυμμένῃ παλαιᾷ πρὸς τὸν ὀνομαζομένου καινὸν διαθήκῃ· αὐτός γὰρ ἀπορεῖα τῶν προσδεόντων τὰ χρήσιμα, μὴ φέρων τὸν λόγον καὶ ἰδιωτικὴν πίστιν, ἀφ' οὗ τὸν θεὸν τὸν * ἰησοῦν ἀγάπην, ἐπεδεδώκεις ποτὲ σαυτὸν λόγοις, B ὧν ὕστερον τῇ δεδομένῃ σοι σοφίᾳ καταχρησάμενος εἰς δέον, καθηγοῦς ἀπέστης· ταῦτα δὲ φημὶ τῷ δυναμένῳ λέγειν καὶ γράφειν· περὶ δὲ ἐμαυτοῦ ἀπολογούμενος, μὴ ἄρα τοιαύτης ὢν ἕξεως ὁποίαν ἐχρῆν τὸν παρὰ θεοῦ ἰκανούμενον διάκονον τῆς καινῆς διαθήκης, οὐ γράμματος ἀλλὰ πνεύματος, τολμηρότερον ἐμαυτὸν εἰς παρρησίαν ὑπεκδίδωμι.

* κ. πεπληρωμένη

* κ. κόσμου

ORIGENIS COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM TOMVS SEXTVS.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ ΤΟΜΟΣ ϛ'.

PRÆFATIO.

Interprete AMBROSIO FERRARIO.

OMnis quidem domus, quæ quantum C fieri potest firmissime construenda est, in ea parte, ubi cœli sit serenitas, ventorumque tranquillitas ædificatur: ne impediatur decentem recipere stabilitatem, ut talis esse possit, quæ sustineat impetum exundationis, & allisionem fluvii, & quæcumque solent, si contingat tempestas, atque vis venti, quænam ædificia putrida, ac debilia, atque quæ firma, & stabilia propriam virtutem receperint, declarare. Præcipue vero ædificium rationis compos, constans veluti in promissione, & literis, contem- D plationum veritatis capax, potissimum probe ædificatur [Deo, una cum eo, qui optimum, præstantissimumque hoc opus perficere constituit, ædificante:] cum anima, pace illa, quæ omnem in-

Hæc à Ferrario præmissa, ex interpretatione Petrini supplevimus.

Πᾶσα μὲν οἰκία ὡς ἔνι μάλιστα σφόδρα καταστοιχειωμένη ἐν οἰκίᾳ καὶ γαληνείᾳ οἰκοδομεῖσθαι. ἵνα μὴ ἐμποδίζῃ τὸν δέκτορα πῆξιν αἰδεσθῆν· ὅπως δυνήσεται καὶ ποιαύτη γένοιτο, ὥστε ὑπομένειν πλημμύρας ὁρμεῖν, καὶ προσρήξιν ποταμοῦ, καὶ ὅσα φιλεῖ, χειμῶνος συμβαίνοντος, ἐλέγχειν μὲν τὰ σαθρὰ τῶν οἰκοδομημάτων, δίκαιον δὲ τὰ τῶν οἰκείαν ἀρετὴν ἀπειληφότα τῶν κατασκευασμάτων· ἐξαιρέτως δὲ ἡ τῶν τῆς ἀληθείας θεωρημάτων δεκτικὴ, λογικὴ ὡς ἐν ἐπαγγελίᾳ ἢ γράμμασιν οἰκοδομεῖ, τότε μάλιστα οἰκοδομεῖται, καλῶς συνοικοδομουμένου τοῦ προσθεμένου· ὃ ἄριστον τοῦτο ἔργον ὑπέστη τοῦ θεοῦ, ἐπὶ τῇ γαληνιάζῃ τῇ ὑπαρχούσῃ πρὸς νοῦν εἰρήνῃ

γεωμένη ἡ ψυχὴ, πάσης θορύβου ἀλλοτριω- A telligentiam ſuperat, utens ſumma tran-
μένη, καὶ ὑδαμῶς κυμαινομένη. Ταῦτα quillitate potitur, ab omni tumultu li-
δὴ μοι δοκοῦσιν ἀκριβῶς καταιενοηκότες οἱ berata, & nullis undarum procellis agi-
τοῦ προφητικοῦ πνεύματος ὑπηρέται, καὶ tata. Hæc igitur accurate cum perſpe-
οἱ τοῦ εὐαγγελικοῦ κηρύγματος διάκονοι ἀξίους xiſſent, & Prophetici ſpiritus interpre-
ἑαυτοὺς παρεσκευάκασι τοῦ λαβεῖν τὴν ἐν κρυ- tes, & Euangelicæ prædicationis mini-
πτῷ εἰρήνην, ἀπὸ τοῦ αἰεὶ τοῖς ἀξίοις δι- ſtri, mihi videntur ſeipſos dignos ex-
δόντος αὐτὴν, τοῦ εἰρηνοποιοῦ· εἰρήνην ἀφίημι hibuiſſe, qui acciperent pacem interio-
ὑμῖν, εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ κα- rem ab eo, qui eam dignis ſemper ex-
θὼς ὁ κόσμος δίδωσιν εἰρήνην, κἀγὼ δίδωμι hibet, quique dixit: *Pacem relinquo vobis,* Ioan. 14. 27.
ὑμῖν· ὑπισχνούμενον δὲ πώποτε τοιοῦτόν τι αἰτεῖ- *pacem meam do vobis, non quomodo mun-*
ται περὶ τὸν Δαβὶδ καὶ Σολομῶντα περὶ τοῦ B *dus dat pacem, ego do vobis pacem.* Pro-
ναοῦ ἱστορία. Δαβὶδ μὲν γὰρ πολέμους κινεῖν inde inſpice, num quando tale quid
πολεμῶν, καὶ πρὸς πλείονας ἱστάμενος ἐχθρὸς innuat hiſtoria Davidis, & Solomonis
ἑαυτῷ καὶ τοῦ ἰσραὴλ, θέλων οἰκοδομῆσαι ναὸν de Templo. David ſiquidem hoſtes do-
τῷ θεῷ, ἐκωλύετο τοῦ θεοῦ διὰ τοῦ ναθὰν κωλύε- mini debellans, & contra plures inſtans
τος, λέγοντος πρὸς αὐτόν· Σὺ οἰκοδομήσεις μοι ſui ipſius, & Iſraëlis inimicos, volens
οἶκον, ὅτι ἀνὴρ αἱμάτων εἶ· Σολομῶν δὲ ὄναρ ædificare templum Deo, à Deo per Na-
ὃν θεὸν ἰδὼν, καὶ ὄναρ τὴν σοφίαν λαβὼν, than prohibetur dicente: *Non ædificabis* 1. Par. 22.
ἐτηρεῖτο γὰρ τὸ ὄναρ τῷ λέγοντι, ἰδὲ πλεῖον Σο- *mihi domum, quia vir ſanguinum es tu:* 8. 9. & 28.
λομῶντος ὧδε, ἐν βαθυτάτῃ γὰρ εἰρήνῃ, Solomon autem qui Deum per ſomnium
ὡς ἀναπαύεσθαί τοτε ἕκαστον ὑποκάτω τῆς C conſpexit, quique etiam ſapientiam per
ἀμπέλου αὐτοῦ, καὶ ὑποκάτω τῆς συκῆς αὐ- ſomnium cepit (ſervabatur enim reve-
τοῦ, καὶ τῆς κυρίας τοὺς χρόνους αὐτοῦ εἰρήνης ἐπω- ra dicenti: *Ecce plus quam Solomon hoc in*
νυμος τυγχάνων. Σολομὼν γὰρ ἑρμηνεύεται εἰ- *loco*) in altiſſima pace exiſtens, ita ut
ρηνικός. διὰ τὴν εἰρήνην φυλάξῃ τὸν unuſquiſque ſub ſua vite, & ſub ſua ficu
διαβόντον οἰκοδομῆσαι ναὸν τῷ θεῷ· καὶ τοὺς requieſceret, cognomen ejus pacis ha-
* αὐτὸ χρόνους, ὅτε νικᾷ ἡ δικαιοσύνη τὸν bens, quæ ſuo tempore contigerat (nam
οἶνον, καὶ τὸν ἐχθρὸν βασιλέα, καὶ τὰς γυναῖκας, Solomon interpretatur, Pacificus) pro-
ἀνοικοδομεῖται ὁ ναὸς τῷ θεῷ· Ταῦτα δ' ἡμῖν D pter pacem, vacat ad ædificandum Deo
ἀπολογουμένοις φεύγε, ἱερὲ ἀμβρόσιε, εἴρη- celeberrimum templum. Quin Eſdræ
κας, ἐπεὶ τὸν διαγραφικὸν πύργον τῆς ἁγίας tempore, cum vinum, & inimicum re-
σου προτρεπῶν ἐν γράμμασιν οἰκοδομῆσαι θε- gem, ac denique mulieres vincit veritas,
λήσαντες ἐψηφίσαμεν μὴ καταδέντες τὴν δα- reædificatur templum Deo. Hæc à no-
πάνην, εἰ ἔχομεν τὰ πρὸς ἀπάρτισιν, ἵνα bis ſint tibi dicta, ô ſacer Ambroſi, pro
μὴ, * ἐμποδιζώμεθα ὑπὸ τῶν θεωρούντων, defenſione noſtra: quoniam turrim Eu-
καταβεβλημένοι, ἐκτελέσαι δὲ ὃ ἔργον μὴ δε- angelicam ex ſancto hortatu tuo volen-
δυνημένοι· ψηφίσαντες δὲ ἕτοιμα μὲν τὰ εἰς tes literis ædificare; ſupputavimus qui-
ἀπάρτισιν τῆς οἰκοδομῆς ἡμῖν πρόντα, καὶ κα- D dem ſedentes ſumptum, an habeamus
τελήφαμεν, τῷ θεῷ δὲ πεπιστεύκαμεν τῷ πλη- ad ea quibus opus eſt ad perficiendum:
θίζοντι ἐν πάντι λόγῳ καὶ πάσῃ γνώσει, ὅτι ἀ- ne illudamur reprehenſi ab intuentibus,
γωνιζομένους ἡμᾶς αὐτοὺς τηρεῖν τοὺς πνευμα- tanquam qui fundamentum quidem je-
τικοὺς νόμους πλαπτεῖ, καὶ ἐκ τῶν ὑπαρχόντων- cerimus, perficere vero opus nequiveri- Luc. 14. 2. & ſeq.
μένων ὑπ' αὐτῶν πεσεῖσθαι ἐν τῷ οἰκοδο- mus. Cæterum ſupputatione facta cum
μεῖν, φθάσωμεν καὶ ὅτι τὴν κεφαλὴν τοῦ οἰ- deprehendiſſemus, perficiendæ fabricæ,
κοδομήματος, κωλύει πίπτειν τὸν ἀδιηλυθότα ea quæ paraveramus, non ſufficere, id
ὅτι τὸ δῶμα τοῦ λόγου, ἀπὸ μόνων τῶν ἐκτε- totum Deo commiſimus dicanti in om-
ρημένων τῆς κεφαλῆς πεσόντων τῶν πεπόν- ni ſermone, & cognitione; credentes,
πων, διὰ τὸ ἀπαλεῖν τῶν οἰκοδομημάτων, φό- quod nos ipſos leges ſervare ſpirituales
νων αἰτίων τοῖς ἐν αὐτῷ τυγχάνουσι, καὶ πτωμάτων γινομένων· καὶ μέχρι γε τοῦ πέρατος τόμου, conantes ditabit; & quod progredien-
E tes in ſtructura adjuti his, quæ ipſe ſup-
peditaverit, ad ædificii etiam coronam
perveniemus: quæ eum, qui aſcenderit
ad domum ſermonis, cadere prohibet;
cum ab his tantum domibus, quæ co-
rona carent, cadant ii, qui cadunt, pro-
pter imperfectionem ædificiorum, quæ
cædes, & caſus cauſantur his, qui in
eodem ſunt loco. Iam ad quintum uſque

* Χ. ἐμπαιζωμεθα

tomum, quamvis adversari nobis videretur Alexandriæ procella, quæ concessa fuere, loquuti sumus, Iesu increpante ventos, & undas maris. Ex hoc casu progressi, ex Ægypto, Deo nos liberante, qui eduxit populum suum ex ea; deinde inimico adversus nos acerbissime pugnante per suas novas literas, revera Euangelio inimicas, omnesque Ægypti ventos adversus nos concitante, stare me magis adhortabatur ratio ad certamen, & servare præstantissimam mei partem, quam importune conjungere restantem Scripturam, antequam rationis discursus tranquillitatem reciperet, ne forte cogitationes pravæ invalescerent in animam etiam meam procellam inducere. Quin absentes quoque, qui mihi de more adsunt, veloces scriptores, me prohibebant, quæ excogitassem, mandare literis. Nunc vero quando adversum nos ignitæ sagittæ multæ vanæ fuerunt factæ, Deo illas extinguente, & assueta anima nostra his, quæ cælestis sermonis causa contingunt, ferre cogitur facilius factas insidias, veluti aliquantum serenitatis nacti, non amplius differentes dictare volumus quæ restant, Deum magistrum in animæ nostræ adyto penetrali insonantem adesse precantes, ut fidem accipiat structura enarrationis Euangelii secundum Ioannem. Atque utinam audiat Deus preces nostras, ut corpus totius operis conjungere possimus, nec ulla posthac necessitas intercipiat, atque interrumpat scripturæ seriem. Cæterum scias ex multa nos promptitudine initium sexti tomi denuo facere, eo quod quæ antea interpretati fueramus Alexandriæ; nescio quo pacto nobiscum allata non fuerunt. Melius enim ratus sum, ne interim etiam hoc opus cum ignavia interniteretur, quæ restabant prosequi, quam dum incertus sum inveniendi, quæ interpretati fueramus, expectare: hoc interim tempore, quod lucri non parva est accessio, pereunte. Et hæc prooemii loco satis sunto: nunc jam contextum sequamur.

Ioh. 1. 19. *Et hoc est testimonium Ioannis.* Secundum hoc est Ioannis Baptistæ de Christo scriptum testimonium, primo testimonio

Ioan. 1. 15, 18. incipiente ab illis verbis: *Hic erat, quem dixi; qui post me venit*, & desinente in ea, *Vnigenitus Filius Dei, qui est in sinu Patris, ille enarravit.* At vero non recte Heracleon suspicatur verba illa: *Nullus Deum vidit unquam*, & quæ sequuntur, dicta

A εἰ καὶ ὁ χῦ τῶ ἀλεξανδρείας χειμῶν ἀπηντήλ-
τὴν ἐδόκει, τὰ διδόμενα ὑπηγορεύσαμεν, ἐπι-
πνέοντος τοῖς ἀνέμοις, καὶ τοῖς κύμασι τῆς θα-
λάσσης τῦ ἰησοῦ· καὶ ὁκ τῦ δὲ ἐπιπεσόντος
παρεξελκυσθέντες ἐξηκόλουθήσαμεν ἀπὸ τῆς αἰγύ-
πτῦ, ῥυσαμένῦ ἡμᾶς τῦ θεῦ τῦ ἐξαγαγόντος
τὸν λαὸν αὐτῦ ἀπ' αὐτῆς· * ἐπὶ τὰ τῦ ἐχθρῦ
πικρότατα ἡμῶν καταστρατηγουμένῦ διὰ τῶν και-
νῶν αὐτῦ γραμμάτων, τῶν ἀληθῶς ἐχθρῶν τῶν
διαγελίων, καὶ πάντας τοὺς ἐν αἰγύπτῳ ἀνέμους

* κ. ἐπι- ἐ. Fur.

B τῆς πονηρίας καθ' ἡμῶν ἐγειρόντος, ἐφίεσθαι μᾶλ-
λόν με τοῦς τὸν ἀγῶνα προτρέπει ὁ λόγος, καὶ
τηρῆσαι τὸ ἡγεμονικὸν, μήποτε μοχθηροὶ λογισ-
μοὶ ἀξιῶσι τὸν χειμῶνα καὶ τῇ ψυχῇ μου ἐπιστ-
σαγαγεῖν, ἤτοι ἀκαίρως πρὶν γαλήνην τινὰ
διάνοιαν λαβεῖν σιωπῶντα τὰ ἑξῆς τῆς γραφῆς·
καὶ οἱ σιωνάδες δὲ τοιχόγραφοι μὴ παρόντες τὸ
ἔγραφαν τῶν ὑπαγορεύσεων ἐκώλυον· νῦν δ'
ὅτι τὰ καθ' ἡμῶν πεπυρωμένα πολλὰ, σβεννυ-
τοῦ θεῦ, βέλη ἠμβλυνθεν, καὶ ἐνεδιαθέτῳ ἡμῶν
C ἡ ψυχὴ τοῖς συμβεβηκόσι διὰ τὸν ἀέριον λό-
γον, φέρειν ῥᾶον βιάζεται τὰς γεγενημένας ἐπι-
βουλὰς, ὡσπερεὶ ποσῆς αὐδίας λαβόντες, ἀκέτι
ὑπερθέμενοι ὑπαγορεύειν τὰ ἀκόλουθα βουλό-
μεθα, θεὸν διδάσκαλον ὑπηχοῦντα ἐν τῷ ἀ-
δύτῳ τῆς ψυχῆς ἡμῶν πίστιν αὐξόμενοι, ἵνα
τέλος λάβῃ ἡ τῆς χῦ ἰωάννῦ διηγήσεως τῦ ἀκαι-
νῆς οἰκοδομή· ἡδοιτο δ' ὁ θεὸς ἐπήκοος ἡμῶν
τῇ αὐχῇ, εἰς τὸ σιωπᾶσαι δυνηθῆναι τὸ σῶμα
τῦ ὅλου λόγου, μηκέτι μεταβάσης παρεισά-
σεως, διακοπτῶ τῦ εἰρμῦ τῆς γραφῆς ὁποιαν-
D δήποτε ἐνεργήσασθαι δυναμένης· ἴσθι δὲ ὅτι
ἀπὸ πολλῆς προθυμίας δευτέραν ταύτην ἀρ-
χὴν ποιῦμαι ἐκτῦ πόνου, διὰ τὸ τὰ παρεθ-
παρορθωθέντα ἡμῖν ἐν τῇ ἀλεξανδρείᾳ οὐκ οἶδ'
ὅπως μὴ ὀκνοῦσθαι· βέλτιον γὰρ ἡγησάμην,
ἐπεὶ τῦ μὴ ἀπρακτος μοι τῦδε τῦ ἔργου
πολυθέν, καὶ τῦτον τὸν χρόνον ἤδη τῶν λοιπῶν
ἄρξασθαι, καὶ μὴ, μέλλ' ἀδήλῳ τῦ εὑρεθήσεσθαι
τὰ παρεῦπαρορθωθέντα ἡμῖν δυναμένων, κέρδος
οὐκ ὀλίγον ἀπολέσαι τὸ τῶν μεταξῦ ἡμεραν·
καὶ ταῦτα μὲν αὐτάρκες ποιησόμεθα, ἤδη
δὲ καὶ τὴν λέξεως ἐχόμεθα· καὶ αὕτη ἐστὶν ἡ
μαρτυρία τῦ ἰωάννῦ· δευτέρα αὕτη ἀναγεγραμ-
μένη ἰωάννῦ τῦ βαπτιστῦ περὶ χρειστῦ μαρτυ-
ρία, τῆς πρώτης ἀρξαμένης ἀπὸ τῦ· οὗτος
ἦν ὃν εἶπον, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, καὶ ληγούσης
εἰς τό· ὁ μονογενὴς υἱὸς θεὸς ὁ ὢν, εἰς τὸν κόλ-

πον τῦ πατρὸς, ἐκεῖνος ἐξηγήσατο· οὐχ ὑγιῶς δὲ ὁ ἡρακλέων ὑπολαμβανει· οὐδεὶς ὄν
θεὸν ἑώρακεν πώποτε, καὶ τὰ ἑξῆς φάσκων εἰρῆσθαι οὐκ ἀπὸ τῦ * μαθητῦ, ἀλλ' * κ. μα-
θητῶν

* Χ. μακ. ὀπτῶ

ἀπὸ τῦ * βαπτίσου· εἰ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ, οὐκ τῦ πληρώματος αὐτῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, ὅτι ὁ νόμος διὰ μωσέως ἐδόθη, ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χρισοῦ ἐγένετο, ἀπὸ τῦ βαπτίσου εἴρηται, πῶς οὐκ ἀκόλουθον ὅν οὐκ ἐκ τῦ πληρώματος τῦ χρισοῦ εἰληφότα, καὶ χάριν δευτέραν ἀντὶ πρωτέρας χάριτος, ὁμολογουμένα τε διὰ μωσέως μὲν δεδόσθαι τὸν νόμον, τὴν δὲ χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ ἰησοῦ χρισοῦ γεγονέναι, οὐκ τῦ ἀπὸ τῦ πληρώματος εἰς αὐτὸν ἐληλυθότων, γεγνωκέναι πῶς θεὸν οὐδεὶς ἑώρακεν πώποτε, καὶ τὸ ὂν μονογενὴς εἰς τὸν κόλπον ὄντα τῦ πατρὸς τῦτο ἐξήγησιν αὐταῖς καὶ πᾶσι τοῖς οὐκ τῦ πληρώματος εἰληφόσι προδεδωκέναι; ἢ γὰρ νῦν πρῶτον ἐξηγήσατο, εἰς τὸν κόλπον τῦ πατρὸς, ὡς οὐδὲν διαφερόντως πρότερον γεγενημένῳ λαβεῖν ἀπὸ τοῖς ἀποστόλοις δηλήσατο· εἰ γε πρὶν ἀβραὰμ γενέσθαι ὧν διδάσκει ἡμᾶς τὸν ἀβραὰμ ἠγαλλιάσθαι, ἵνα ἴδῃ τὴν ἡμέραν αὐτῦ, καὶ ἐν χαρᾷ γεγονέναι· καὶ τί· οὐκ τῦ πληρώματος αὐτῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ τί· χάριν ἀντὶ χάριτος, ὡς ἐν τοῖς θεοῦ τύποις εἰρήκαμεν, δηλοῖ καὶ τοὺς προφήτας ἀπὸ τῦ πληρώματος χρισοῦ τὴν δωρεὰν κεχαρηκέναι, καὶ τὴν δευτέραν χάριν αὐτὴ τῆς πρωτέρας αὐτοὺς εἰληφέναι. ἐφθάκασι γὰρ κἀκεῖνοι ἀπὸ τῦ πνεύματος χρισθεντες, μετὰ τὴν ἐν τοῖς τύποις εἰσαγωγὴν, ἀντὶ τὴν τῆς ἀληθείας θέαν· διαφὲρ δὲ πάντες οἱ προφῆται, ἀλλὰ πολλοὶ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ οἱ ἀπόστολοι ἔβλεπον· εἰ γὰρ τῶν προφητῶν διαφορὰ, οἱ τετελειωμένοι καὶ διαφέροντες οὐκ ἐπεθύμησαν ἰδεῖν ἃ εἶδον οἱ ἀπόστολοι, πεθεωρήκασι γὰρ αὐτά· οἱ δὲ μὴ φθάσαντες ὁμοίως τύποις εἰς ὃ ὕψος ἀναβῆναι τῦ λόγου, ἐν ὀρίζῃ γεγόνασι τῦ τοῖς ἀποστόλοις διὰ χρισοῦ ἐγνωσμένων· ὃ γὰρ, ἰδεῖν, ἡμᾶς δὲ σωματικῶς εἰρῆσθαι δεξάμεθα, καὶ τὸ, ἀκῦσαι, πνευματικῶς ἀπαγγελθέν γενόμενον, μόνα τὰ ὦτα κτησάμενοι ἀκοῦν παρεσκευασμένα τῦ λόγου τῦ ἰησοῦ· ὁ δὲ πάνυ ἀληθῶς ἦν· ἔτι δὲ πρὸ τῦ τῆς θεοῦ τῦ σωματικῆς ἐπιδημίας τῦ ἰησοῦ ἀγίως πλέον τῦ τῶν πολλῶν τῦ πιστεύοντων ἐγκύψας, τὰ τῆς θεότητος μυστήρια κατανενοηκέναι, τῦ λόγου τῦ θεῦ διδάσκοντος αὐτοὺς, καὶ πρὶν γενέσθαι σάρξ. ἀεὶ γὰρ εἰργάζετο μιμητὴς τῦ πατρὸς ὤν, φησὶ δὲ λέγει· ὁ πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται· ἔστιν ἀπολογήσασθαι καὶ ἀπὸ τῦτων τῦ λέξεων, φησί πυ θεὸς τῆς ἀναστάσεως ἀπιστοῦντας πρὸ τῦ θεῦ διαλάσεως λόγῳ· οὐκ ἀνέγνωτε ὃ ῥηθὲν ὑπὸ τῦ θεῦ τῦ ἐάτυ ὑπὸ τῦ θεῦ.

A fuisse non à Baptista, sed à discipulo. Nam si etiam opinione sua, quod *ex plenitudine ejus nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia, quoniam lex per Mosen data est; gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*, à Baptista est dictum; quomodo non consequens est, eum qui ex plenitudine Christi acceperit, & gratiam secundam pro gratia prima, quique fassus fuerit datam fuisse per Mosem legem; gratiam vero, & veritatem per B Iesum Christum factam fuisse ex his, quæ ex plenitudine in ipsum devenissent, tum intellexisse quomodo *Deum nullus vidit unquam*, tum etiam quod *Vnigenitus ad sinum Patris existens*, hæc ipsi, & omnibus qui ex plenitudine ejus hausissent, enarraverit. Non enim nunc primum enarravit, *Qui est ad sinum Patris*, perinde quasi nullus antea idoneus extiterit accipere, quæ Apostolis enarravit, quandoquidem antéquam Abraham existeret, docet nos Abraham exultasse, ut videret diem ipsius, gavisumque fuisse. C Quin quod ait: *Ex plenitudine ipsius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia*, ut in superioribus diximus, arguit Prophetas etiam ex Christi plenitudine donum cepisse, gratiamque secundam pro prima eos sumpsisse: pervenerunt enim & illi à Spiritu manuducti, postquam introducti fuissent, atque exerciti in figuris, ad veritatis visionem. Quocirca non omnes Prophetæ, sed multi desiderarunt videre, quæ Apostoli viderunt. Nam si Prophetarum erat differentia, D perfecti, & præstantes non desiderarunt videre, quæ viderunt Apostoli: viderunt enim ipsa. Qui vero non æque atque hi assequuti sunt, ut ad altitudinem sermonis ascenderint, appetiverunt ea quæ Apostoli per Christum cognoverunt. Nam illud, videre, non corporaliter dictum fuisse interpretati sumus, quemadmodum etiam illud, audire, spiritualiter prolatum intelleximus: quippe cum is solus aures possideat, qui eas præparaverit ad audiendum Sermones Iesu: quæ res haud ita frequenter obtingit. E Iam vero sanctos cæteris credentibus habentes plus quippiam, divinitatis mysteria ante corporalem Iesu adventum intellexisse, Dei Sermone eos edocente etiam antequam caro fieret (nam semper operatur, imitator Patris cum sit, de quo dicit: *Pater meus usque modo operatur*) considerare licet ex his etiam dictionibus, ubi Saducæis non credentibus Sermoni de resurrectione inquit: *Non legistis quod Deus in rubo dixit, Ego*

Ioan. 5. 17.

Marc. 12. 26, 27.

sum Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, Deus vero non est mortuorum, sed viventium. Si igitur Deum non pudet virorum horum vocari Deum, hique viri inter viventes à Deo numerantur, filiique Abraham sunt omnes credentes (quandoquidem infideli Abraham, qui positus est pater gentium à Deo, benedicuntur omnes gentes) ambigimus admittere viventes viventium agnovisse disciplinas, idque à Christo edoctos ante luciferum genito, antequam caro fieret? Cæterum ob eam causam vivebant, quoniam participabant dicentem: *Ego sum vita*, & percipiebant apparitionem non modo Angelorum, sed etiam Dei per Christum, tanquam tantarum promissionum hæredes: & fortasse videntes imaginem invisibilis Dei (quandoquidem qui vidit Filium, vidit & Patrem) quum intellexissent Deum, Deique sermones pro ipsius dignitate audissent, Deum vidisse, ipsumque audisse scribuntur. Arbitror vero ego eos, qui perfecte, & sincere filii Abraham extiterint, filios esse actionum ipsius Abrahæ, quæ intelliguntur esse spirituales, atque etiam filios esse scientiæ manifestatæ ipsi Abrahæ, quoniam quæ ipse cognovit, & fecit, ingenita fuerint illis, qui filii sunt patriarchæ, quemadmodum docet habentes aures, dicens: *Si filii Abraham essetis, opera Abrahæ faceretis.* Quod si *sapiens intelliget quæ ex proprio ore protulerit, in labiis vero portabit animi candorem*: vel necessario quædam de Prophetis, tanquam non sapientibus (ut qui non intellexerint proprio ore prolata) inconsiderate enuncianda erunt, vel quod celebre est, & verum admittentes (nempe Prophetas sapientes esse) fatendum erit, quæ proprio ore protulerint, eos intellexisse, inque labiis gestasse animi candorem; & perspicuum est Mosen mentis acie legis veritatem, historiarumque apud se scriptarum allegorias juxta anagogen vidisse. Immo Iesus veram distributionem factam post destructionem novem & viginti regum intelligit, cum magis quam nos conspicere posset, quas veritates adumbrarent res à se gestæ. Quin perspicuum etiam est Esaiam, mysterium sedentis in throno, & duorum Seraphim, & alarum, ipsiusque altaris, & forcipis, & operimenti faciei, & pedum quod faciebant Seraphim vidisse. Rursus Ezechiel Cherubim, & ipsorum iter, & firmamentum super ipsos, & sedentem in throno vidit, quibus quid gloriosius sublimiusque? Et ne

Joh. 11. 25.

Joh. 8. 39

Prov. 16. 23.

A ἐγὼ θεὸς ἀβραὰμ, καὶ θεὸς ἰσαὰκ, καὶ θεὸς ἰακώβ, θεὸς δὲ οὐκ ἐστι νεκρῶν, ἀλλὰ ζώντων· εἰ οὖν τοίνυν ὁ θεὸς οὐκ ἐπαισχύνεται θεὸς τῶν ἀνδρῶν τούτων κεκλῆσθαι, καὶ ἐν ζῶσιν ὑπὸ χριστοῦ καταριθμοῦνται), οἱ τε τοῦ ἀβραὰμ πάντες εἰσὶν οἱ πιστεύοντες, ἐπεὶ εὐλογοῦνται ὑπὸ πιστοῦ ἀβραὰμ πάντα τὰ ἔθνη, πατεῖ τῶν ἐθνῶν ὑπὸ τοῦ θεοῦ τεθειμένῳ, διὰ ζῶντας τοῦ διδάσκεσθαι ἐγνωκέναι τοὺς ζῶντας τῶν τῶν ζώντων μαθήματα, μαθητευθέντας χριστῷ τῷ B τοῦ ἐωσφόρου γεγεννημένῳ πρὸ πάντων φωστῆρι· ἀφ' τοῦτο δὲ ἔζων, ἐπεὶ μετεῖχον τοῦ εἰπόντος· ἐγώ εἰμι ἡ ζωὴ, καὶ ἐχόρευον ὡς τελικοῦ κληρονόμοι ἐπαγγελιῶν ὑπεφαίνεν, οὐ μόνον ἀγγέλων, ἀλλὰ καὶ θεοῦ ἐν χριστῷ, καὶ πάντα ὁρῶντες τοῦ εἰκόνα τοῦ θεοῦ οὐ ἀοράτου, ἐπεὶ ὁ ἑωρακὼς τὸν υἱὸν ἑώρακε τὸν πατέρα, διαγεγραμμένοι εἰσὶ θεὸν νενοηκότες καὶ θεοῦ λόγων θεοπρεπῶς ἀκηκοότες, ἑωρακέναι θεὸν, καὶ ἀκηκοέναι αὐτοῦ· ἐγὼ δ' οἶμαι ὅτι οἱ τελείως καὶ γνησίως υἱοὶ τοῦ ἀβραὰμ, C τῶν πνευματικῶν νοημάτων τοῦ πρόξεων αὐτοῦ εἰσιν υἱοὶ, καὶ τῆς φανερωθείσης αὐτοῦ γνώσεως, τῶν ἐκείνα γνωσθέντων καὶ πεπραγμένων εἰγενομένων τοῖς χρηματίζουσι υἱοῖς τοῦ πατριάρχου, κατὰ διδάσκει τοὺς ἔχοντας ὦτα λέγων· εἰ τέκνα τοῦ ἀβραὰμ ἦτε, τὰ ἔργα τοῦ ἀβραὰμ ἐποιεῖτε· καὶ εἰ σοφὸς νοῦς τὰ ἀπὸ ἰδίου στόματος, ἐξ ἀνάγκης χείλεσι φέρει ὑπογνωμοσυνῶν, αἰτίαν ἤτοι προφητῶν ἀποφαίνεσθαί τινα περὶ προφητῶν, ὡς οὐ σοφῶν, εἰ μὴ γνοίησι τὰ ἀπὸ τοῦ D ἰδίου στόματος, ἢ ὃ εὔφημον καὶ ἀληθὲς παραδεξαμένους, ὅτι ἴσμεν οἱ προφῆται σοφοὶ, ὁμολογεῖν γεγενῆσθαι αὐτοὺς ἀπὸ ἰδίου στόματος, καὶ ὅτι τοῖς χείλεσι προφερέσθαι τοῦ ὑπογνωμοσυνῶν, καὶ δῆλον ὅτι μωσῆς εἶδε τοῦ νοῦ τοῦ ἀληθῆ τοῦ νόμου, καὶ τὰς τῆς διαγραμμένας ἀληθείας τῶν αὐτοῦ ἱστορίαν· ἰησοῦς δὲ τοῦ ἀληθῆ κληροδοσίαν γενομένου μετὰ τοῦ καθαίρεσιν τῶν εἴκοσι καὶ ἐννεὰ βασιλέων σοφίᾳ, μᾶλλον ἡμῶν δυνάμενος σωφρόνων τινὰ ἀληθῶν σκιαὶ ἐτύγχανον τὰ δι' αὐτοῦ ὑπεπλούσιμα· δῆλον δ' ὅτι καὶ ἡσαΐας ὁ μυστήριον εἶδε τοῦ ὅτι τοῦ θρόνου καθεζομένου, καὶ τῶν δύο σεραφὶμ, καὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ, ὅτε θυσιαστηρίου, καὶ τῆς λαβίδος, καὶ τῆς ὑπικαλύψεως τοῦ προσώπου, καὶ τῶν ποδῶν, γενομένης ὑπὸ τῶν σεραφὶμ· ἰεζεκιὴλ δὲ τὰ χερουβὶμ, καὶ τὴν πορείαν αὐτῶν, καὶ ὁ ἐπ' αὐτῶν στέρεωμα, καὶ τὴν ὑπεκκαλυμμένων τῶν θρόνων, ὧν τί αὖ εἴη ἐνδοξότερον ὑψηλότερον; καὶ ἵνα μὴ

καθεν

κεφάλαιον λέγων ὅτι πολὺ μηκύνω τὸν λόγον, βυ-
λόμενος καταστοχάζεσθαι τοῦ ἀπόρου τῶν τοῖς ἀ-
ποστόλοις ἀπὸ χριστοῦ ἀποκαλυφθέντων ἐγνωκέ-
ναι τοὺς πεπιστευμένους ἐν ταῖς παρεστώσαις γενε-
αῖς, ἀποκαλύπτοντος αὐτοῖς τὸν καὶ τοὺς ἀπο-
στόλους διδάξαντος τὰ ἀπόρρητα τῆς θεοσεβείας
*.κ. ἔτι. μυστήρια, * ὅπερ ὀλίγα παραθεὶς κρίνειν τοῖς ἐν-
τυγχάνουσι καταλείπω καὶ ὁ βούλοντο περὶ τού-
των σκοπεῖν. φησὶ γὰρ ἐν τῇ πρὸς τοὺς ῥωμαίους
ἐπιστολῇ ὁ παῦλος· τῷ δὲ δυναμένῳ ὑμᾶς
στηρίξαι κατὰ τὸ εὐαγγέλιόν μου, καὶ ἀποκάλυψιν B
μυστηρίου, χρόνοις αἰωνίοις σεσιγημένου, φανερω-
θέντος δὲ νῦν διά τε γραφῶν προφητικῶν, κατὰ
τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου ἡμῶν ἰησοῦ χριστοῦ· εἰ
γὰρ διὰ γραφῶν προφητικῶν τὸ πάλαι σεσιω-
πημένον μυστήριον πεφανέρωται τοῖς ἀποστόλοις,
καὶ οἱ προφῆται ἐνόουν τὰ ἀπὸ ἰδίου στόμα-
τος, ἅτε ὄντες σοφοί, τὰ πεφανερωμένα τοῖς ἀ-
ποστόλοις οἱ προφῆται ἤδει· ἐπεὶ δὲ πολλοῖς οὐ
κατεκηρύχθη, διὰ τοῦτό φησιν ὁ παῦλος·
ἑτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀν-
C θρώπων, ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀ-
ποστόλοις αὐτοῦ, καὶ προφήταις ἐν πνεύματι εἶ-
τα ἔθνη συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα· ἔστι δὲ εἰ καὶ
ἄτοπος εἰς ἀξιοπιστοχρησιμόνη ἀξιοποφορὰν ὑπὸ τῶν
μὴ τὸν διεξοιδιόν τὸν λόγον, τὸ λέξιν τοιοῦτον
ἄτοπος ἐκλαβεῖν ὅ, ἀποκεκρυπτόμενον, μήποτε δι-
χῶς ἔστιν ἰδεῖν, ἀποκεκρυπτόμενον. καθ' ἕνα μὲν τρό-
πον ὅτε νοεῖται, καθ' ἕτερον δὲ ἐὰν ἢ τοῦτο προφη-
τευόμενον, ὥστε καὶ πληρωθῆναι αὐτό, τότε
γὰρ ἀποκεκρύπτετο ὅτε ὑπεστήκει πληρούμενον·
D τοίνυν τὰ ἔθνη συγκληρονόμα, καὶ σύσσωμα,
καὶ συμμέτοχα τῆς ἐπαγγελίας ἐν χριστῷ,
ὅσον μὲν ὅτι τῇ γνώσει, τὸ ἔσεσθαι τὰ ἔθνη συγ-
κληρονόμα, καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα, καὶ
πότε ἔσεσθαι, καὶ διὰ τί, καὶ τίνα ὄντα, καὶ
πῶς ξένα τῶν διαθηκῶν τυγχάνοντα, καὶ ἀλ-
λότρια τῆς ἐπαγγελίας, σύσσωμα καὶ συμμέ-
τοχα ὕστερον ἐσόμενα ἤδει οἱ προφῆται, ἀπο-
κεκρυφθέντος αὐτοῖς τούτου· ἀλλ' οὐχ ὅτας τοῖς
νοῦσιν, οὐχ ὁρᾶσι δὲ ἐπιγνόμενα τὰ προφη-
E τευόμενα ἀποκεκαλυμμένα τὰ ἐσόμενα, ὡς τοῖς
νοῦν ὄντα θεωροῦσι πῶς ἐκεῖνοι αὐτὴν ὅσον
γέγονεν ὅτι τῶν ἀποστόλων. ὅπερ γὰρ, ὡς οἶμαι,
εὐόν τὰ πράγματα μᾶλλον τῶν πατέρων καὶ
προφητῶν, δηλοῦται ὁ τοῖς αὐτῶν τό· ὃ ἑτέ-
ραις γενεαῖς οὐκ ἀπεκαλύφθη, ὡς νῦν τοῖς
ἀποστόλοις καὶ προφήταις, εἶτα τὰ ἔθνη συγκλη-
ρονόμα, καὶ σύσσωμα, καὶ συμμέτοχα τῆς ἐ-

A singulatim prosequens in longum protendam Sermonem, volens ostendere viros perfectos in superioribus ætatibus non minus cognovisse, quam qui à Christo revelationem habuerunt, quippe cum his ille idem, qui Apostolos docuit, cultus Dei mysteria abscondita retexerit, adhuc paucis additis judicandum legentibus relinquam, & considerandum de hisce rebus, quicquid volunt. Nam inquit in Romanorum Paulus epistola: *Ei autem qui potest nos firmare secundum Evangelium meum, juxta revelationem mysterii, quod temporibus sempiternis est tacitum, manifestatum autem nunc per Scripturas propheticas, & per apparitionem domini nostri Iesu Christi.* Si enim Apostolis manifestatum est mysterium per Scripturas propheticas, olim tacitum, & Prophetæ intelligebant, quæ proprio ore proferebant, quia sapientes essent, profecto quæ Apostolis manifestata fuere, etiam Prophetæ intellexerunt. Quoniam vero multis, & vulgaribus revelatum non fuerat, ob eam causam inquit Paulus: *Aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, quemadmodum nunc revelatum est sanctis Apostolis ejus, & Prophetis per Spiritum: ut sint Gentes cohæredes, & ejusdem corporis.* Vide vero, an etiam ob objectionem, quam objicere possent hi, qui non admittunt rationem nostram, sic interpretari possimus vocabulum, *revelatum*: nempe ut duobus modis dicatur; uno quidem modo, quando id, quod revelatur, intelligitur, altero vero, quando fuerit aliquid prophetatum, quod futurum sit, & complendum: tum enim revelatur, quando res impleta perficitur. Quod igitur Gentes per Christum sint cohæredes, & ejusdem corporis, & comparticipes promissionis in Christo, quantum quidem attinet ad cognitionem, ut Gentes futuræ sint cohæredes, & ejusdem corporis, & comparticipes, & quando cohæredes erant futuræ, & quare, & quales essent, & quomodo extraneæ à testamentis, alienæque à promissione, futuræ in posterum erant ejusdem corporis, & comparticipes, norant Prophetæ, cum ipsis hoc revelatum fuisset. Intelligentibus vero tantum, & non videntibus perfecta fuisse ea, quæ prophetata fuerant, non sic revelata sunt futura, ut iis, qui sub aspectum horum eventum cernebant, quod factum est in Apostolis: nam, ut [ad unum modum,] arbitror eos non magis res intellexisse, quam Patres, & Prophetæ; sic altero modo verificatur de eis illud, quod aliis ætatibus revelatum non fuit, quemadmodum nunc Apostolis, Gentes esse cohæredes, & ejusdem corporis, & comparti-

Rom. 16. 25, 26.

Eph. 3. 5.

cipes promissionis per Christum: quia praeterquam quod intelligunt mysteria, etiam actionem per rem perfectam intuentur. Quod autem ait: *Multi prophetae, & justi cupierunt videre, quae vos videtis, & non viderunt, & audire, quae auditis, & non audierunt*, similem potest habere interpretationem: perinde quasi cupierint & illi videre mysterium olim praedictum dispositum incarnationis, & descensus filii Dei ad oeconomiam passionis suae compluribus salutaris; tanquam si, exempli gratia, tale quiddam aliud sumeremus: Esto aliquis Apostolus, qui intelligat verba ineffabilia, quae non licet ad hominem loqui, sitque is non visurus secundum gloriosum Christi adventum divulgatum apud fideles, & tamen cupiat videre ipsum; rursus sunto alii duo, qui non solum non perceperint, atque intellexerint eadem, quae Apostolus, sed impendio minus ipso etiam spem divinam possederint, atque hi deprehendant secundum Servatoris nostri adventum (quem cupiat quidem Apostolus juxta exemplum, nec tamen videat) certe nec falso pronunciabimus hos duos vidisse, quae cupierit Apostolus ille, vel Apostoli videre: nec omnino hanc ob causam necessario dicemus, eos prudentiores, beatioresque Apostolis. Ad hunc igitur modum neque Apostolos sapientiores Patribus, vel Mose, vel Prophetis dicturi sumus: hisque praecipue, qui diutius ob virtutem supernis apparitionibus, vel repraesentationibus divinis, & revelationibus grandium mysteriorum digni fuere habiti. Sed diutius commorati sumus in his inquirentes eorum dicta, qui propter opinationem glorificandi Christi adventum, dicunt longe sapientiores Apostolos, quam Prophetas, & Patres fuisse. Nam aliqui quidem Deum majorem finxerunt, aliqui vero hoc non ausi, quantum ex ipsorum verbis percipimus, propter dogmata, quae explicatu difficilia sunt, Prophetas, ac Patres dono defraudant, quod illis à Deo donatum fuerat per Christum, per quem omnia facta sunt; nam si omnia, perspicuum etiam est, quae illis revelata fuerunt praeclara, & peracta, signa sanctorum mysteriorum cultus Dei per ipsum facta fuisse: Iam quoniam undequaque sepiri necesse est generosos Christi milites pro veritate, nusquam pro virili fieri permittentes ingressum falsae persuasioni, age & haec consideremus. Nam fortasse primum Ioannis de Christo testimonium esse dicent: *Qui post me venit, ante me factus est, quia*

Mt. III. 13 17

Joh. I. 15, 16

παῤῥησίας ἐν χριστῷ, ᾧ θεὸς πᾶν νοῦν αὐτοῖς τὰ μυστήρια, καὶ τὴν ἐνέργειαν διὰ τῆς θεόμακτος ὑπερπλουμένης καταυγῆν· δυνάμει δὲ καὶ τὸ· πολλοὶ προφῆται καὶ δίκαιοι ἐπεθύμησαν ἰδεῖν, ἃ ὑμεῖς βλέπετε, καὶ οὐκ εἶδον, καὶ ἀκοῦσαι, ἃ ἀκούετε, καὶ οὐκ ἤκουσαν, τὴν ὑμετέραν ἔχει διήγησιν, οἱονεὶ ὑπεθυμήσαμεν κἀκεῖνον ἰδεῖν οἰκονομούμενον τὸ μυστήριον τῆς τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ ἐνσωματώσεως καὶ καταβάσεως ὑπὲρ τὴν οἰκονομίαν τῆς σωτηρίας τοῖς πολλοῖς πάθους αὐτῆς, ὡς ὑπὲρ παραδείγματος καὶ ἄλλο τι τοιοῦτον ἐλαμβανόμεθα, ἔστω τινὰ τῆς ἀποστόλων σεμνοτάτα τὰ ἄῤῥητα ῥήματα, ἃ οὐκ ἐξὸν ἀνθρώπῳ λαλῆσαι, μὴ ὀφείλοντα τὴν παρὰ τοῖς πιστευκόσι κατηχημένην δευτέραν σωματικὴν Ἰησοῦ ἔνδοξον ὑπεδημίαν, ὑπεθυμεῖν αὐτὴν ὁρᾶν, ἕτερον δὲ τινὰ καὶ μόνον τὰ αὐτὰ τοῦ ἀποστόλου ἠκριβωκότα καὶ γινωκότα, ἀλλὰ καὶ πολλῷ αὐτοῦ ἔλαττον αὐτεχόμενον τῆς θείας ἐλπίδος, καταλαμβανέτω τὴν δευτέραν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ὑπεδημίαν, ἣν ὑπεθυμεῖκέτω μὲν, καὶ ὁ παράδειγμα, ὁ ἀπόστολος, μὴ πεθωρηκέτω δέ· οὐ ψεῦδος δὴ ἐροῦμεν ὅτι οἵδε δύο * ἐπεθύμησαν ὁ ἀπόστολος ἰδεῖν ἢ καὶ ἀπόστολοι, πεθέαντα, καὶ ἢ πεθύτερος παρὰ τοῦτο σεμνοτέρους αὐτοὺς ἢ μακαριωτέρους αἰτίαν λέγειν τῶν ἀποστόλων· ἴσως οὐδὲ πρὸς ἀποστόλους σοφωτέρους τῶν πατέρων, ἢ μωσέως, καὶ τῶν προφητῶν, καὶ μάλιστα τῶν ὑπὲρ πλεῖστον δὴ ἀρετὴν ἀξιωθέντων ὑπεφανείας, καὶ ἐμφανείας θείων, καὶ ἀποκαλύψεων μυστηρίων μεγάλων· ὑπερπλέον δὲ διατείναμεν ὀξυπαίζοντες περὶ τούτων· ὑπὲρ τῆς φανταστικῆς δόξας δοξάζειν τὴν χριστοῦ ὑπεδημίαν πολλοὶ σοφωτέρους τοὺς ἀποστόλους τῶν πατέρων καὶ τῶν προφητῶν λέγοντες, οἱ μὲν καὶ ἕτερον ἀπεπλάσαντο θεὸν μείζονα, οἱ δὲ μὴ τοῦτο τολμήσαντες, ὅσον ὑπὲρ τὸν αὐτῶν λόγον, διὰ τὸ δεδόσθαι τῶν δογμάτων χρεωκοπεῖσι τὴν δεδομένην τοῖς παλαιοῖς καὶ τοῖς προφήταις ἀπὸ θεοῦ διὰ χριστοῦ δωρεὰν, δι' ὧν τὰ πάντα ἐγένετο. εἰ δὲ τὰ πάντα, δηλονότι καὶ τὰ ἐκείνοις ἀποκαλυφθέντα καλὰ καὶ παραδεδομένα σύμβολα μυστηρίων θεοσεβείας ἁγίων, ἐπιδὴ πάντη * φείδεσθαι δὴ πᾶς γνησίως χριστοῦ γραπτέον· τοῦ δὴ ἀληθείας, ἀδάμου καὶ ὁ δυνατὸν πρόθυμον ἐαυτὸν ἐγκρατεῖν τῇ ἀπὸ τοῦ ψεύδους πιθανότητι· φέρε καὶ ταῦτα σκεπτώμεθα. τάχα γὰρ φήσουσι τὴν παρέτειαν ἰωάννου περὶ χριστοῦ μαρτυρίαν εἶ· ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου

A B C D E

* χ. ἐπεθύμησεν πεθ

* χ. φείδεσθαι γνησ.

ἦν. Ὅθ᾽, ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν, καὶ χάριν ἀντὶ χάριτος, καὶ τοῦ ἑξῆς, εἰρῆσθαι ἐκ προσώπου τοῦ μαθητοῦ. ἀναγκαῖον δ᾽ καὶ ἅπας διήγησιν ὡς βιβιασμένῳ καὶ ἀκόλουθον τῷ ἐκδοχῇ· πάνυ γὰρ βίαιον τὸ οἴεσθαι αἰφνίδιον οἱονεὶ ἀκαίρως διακοπεῖσθαι τὸν τοῦ βαπτιστοῦ λόγον ἀπὸ τοῦ λόγου τοῦ μαθητοῦ, καὶ πάντα τῶν καὶ ὅπῃ πόθεν ἀκούειν συμφερόντως λεγομένων ὁπτασμένῳ (φρὲς δ᾽ τοῦ εἱρμοῦ τῆς λέξεως· ἅπερ ἦν ὁ εἰπών, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· διδάσκει δὲ ὁ βαπτιστὴς πῶς ἔμπροσθεν αὐτοῦ γέγονεν ἰησοῦς ὢν πρῶτος αὐτοῦ, ἐπεὶ πρωτότοκος πάσης κτίσεως ἦν), διὰ τοῦ· ὅτι ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβομεν. διὰ τοῦτο γὰρ φησιν· ἔμπροσθέν μου γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν· διὰ τοῦτο δ᾽ νοεῖ αὐτὸν πρῶτόν μου ὄντα καὶ τιμιώτερον παρὰ τῷ πατρὶ, ἐπεὶ ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἐγώ τε, καὶ οἱ πρὸ ἐμοῦ προφῆται εἰλήφαμεν, χάριν τὴν ἑτέραν, καὶ προφητικὴν, αὐτὴ χάριτος τῆς κατὰ τὴν προαίρεσιν ἡμῖν ἀποδιδομένης παρ᾽ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο δ᾽ καὶ ἔμπροσθεν γέγονεν, ὅτι πρῶτός μου ἦν. ἐπεὶ καὶ νενοήκαμεν, ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ εἰληφότες, τὸν μὲν νόμον διὰ μωσέως δεδόσθαι, οὐχὶ παρὰ μωσέως. τὴν δ᾽ χάριν, καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ οὐ δεδόσθαι μόνον, ἀλλὰ καὶ γεγονέναι, τοῦ θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ τόν τε νόμον διὰ μωσέως δεδωκότος, τὴν χάριν καὶ τὴν ἀλήθειαν διὰ ἰησοῦ χριστοῦ πεποιηκότος, χάριν δὲ καὶ ἀλήθειαν πεποιηκότος διὰ ἰησοῦ χριστοῦ τὴν ἐπ᾽ ἀνθρώπους φθάσαι· διηκριβωμενέστερον δὲ ἀκούσαντες τῆς λέξεως τῆς φασκούσης· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο, οὐ θαυμασθήσεται, ὡς παρὰ σκαπτόμενος τοῦτο τῇ φωνῇ ὄντος, τοῦ· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή. εἰ γὰρ ἰησοῦς ἐστιν ὁ φάσκων· ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια, πῶς ἡ ἀλήθεια διὰ ἰησοῦ χριστοῦ γέγονε; αὐτὸς γὰρ τις δι᾽ ἑαυτοῦ γέγονε, ἀλλὰ νοητέον ὅτι ἡ αὐτοαλήθεια ἡ οὐσιώδης, καὶ ἵν᾽ ἅπαξ εἴπω πρωτότυπος τῆς ἐν τοῖς λογικοῖς ψυχαῖς ἀληθείας, ἀφ᾽ ἧς ἀληθείας οἱονεὶ εἰκόνες ἐκείνης ἐντετυπωμένοι τοῖς φρονοῦσι τὴν ἀλήθειαν, οὐχὶ διὰ ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο, οὐδ᾽ ὅλως διὰ τινος, ἀλλ᾽ ἀπὸ θεοῦ ἐγένετο· ὡς καὶ ὁ λόγος, οὐ διὰ τινος ὁ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν, καὶ ἡ σοφία ἣν ἐκτίσεν ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ ὁ θεὸς, οὐ διὰ τινος,

A *prior me erat*: & illud: *Ex plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia*, & quæ sequuntur, dictum fuisse ex persona Discipuli. Vnde necesse est intelligentiam hanc refellere, ceu coactam, & non consequentem. Admodum enim violentum est existimare repente adeò, & importune Baptistæ orationem interruptam fuisse ab oratione Discipuli. Et sane vel cuilibet, qui tantillum judicare sciat contextum orationis eorum, quæ dicuntur, lectionis series aperta est:

B *Hic erat, quem dixi, qui post me venit, ante me factus; quia prior me erat.* Ioan. 1. 15. Docet autem Baptista, quomodo ante se factus sit Iesus, dictus ipso Baptista prior, quia sit primogenitus omnis creaturæ, per illa verba: *Quoniam ex plenitudine eius nos omnes accepimus.* Ob hanc enim causam inquit: *Ante me factus est, quoniam prior me erat*, & ob hanc causam intelligo eum priorem me existere, & apud Patrem honorabiliorem esse, quoniam ex ejus plenitudine, tum ego, tum Prophetæ, qui me antecesserunt, sum-

C pserimus, nempe gratiam diviniorem, & majorem, & propheticam, pro ea gratia, quæ secundum electionem nostram recepta est; ob hanc autem causam ante me etiam factus est, quoniam prior me erat, quia ex plenitudine ejus cum hausissemus, intelleximus etiam legem per Mosen, non à Mose datam fuisse: gratiam vero, & veritatem per Iesum Christum non solum datam, sed etiam factam fuisse. Nempe Deo, & Patre ipsius, tum legem per-Mosen dante, tum veritatem,

D & gratiam per Iesum Christum faciente: gratiam autem, & veritatem per Christum faciente, quæ homines prævenit. Candidius enim, & simplicius interpretantes ea verba: *Gratia & veritas per Iesum Christum facta est*, Ioh. 1. 17. non discruciabimur, perinde quasi contraria his sit illud: *Ego sum via, veritas, & vita*: nam si Iesus est, qui dicit: *Ego sum veritas*, Ioh. 14. 6. qui fieri potest, ut veritas per Iesum fiat, cum aliquis per seipsum non fiat? Sed intelligendum est, quod αὐτοαλήθεια ea,

E quæ est per se veritas, ipsa illa, quæ est substantialis, & , ut ita dicam, primum exemplar illius veritatis, quæ in animabus inest rationis capacibus, à qua veritate, veluti imagines illius impressæ fuere spectantibus veritatem, non per Iesum Christum facta est, neque omnino per aliquem, sed à Deo. Quemadmodum enim neque sermo ille, qui in principio erat apud Deum, non est per aliquem: neque sapientia illa, quam creavit initio viarum suarum Deus, non est per aliquem: sic

neque veritas illa est per aliquem. Verum quæ apud homines est veritas, per Iesum Christum facta est; verbi gratia, veritas, quæ in Paulo inest, cæterisque Apostolis, per Iesum Christum facta est. Nec mirum est, si veritas cum sit una, multas quasi veritates ab illa dicamus diffluere. Vidit enim David ille pro-
Psal. 30. 23. pheta multas veritates dicens: *Veritates exquiret Dominus*, non enim unam exquirit veritatem veritatis ipsius Pater, sed multas, per quas servantur, qui eas habent. Simile vero quiddam huic orationi de veritate, & veritatibus dictum invenimus de justitia, & justitiis. Ipsa enim justitia, quæ ex se est, & substantialis, Christus est, qui factus est nobis sapientia à Deo: justitiaque, & sanctificatio, & redemptio [perfecta.] Ab illa autem justitia ea justitia formatur, quæ in unoquoque inest, ita ut in his, qui servantur, multæ fiant justitiæ: hanc ob
Psal. 10. 8. causam etiam scriptum est: *Iustus Dominus, & justitias dilexit*: sic enim in veris exemplaribus, & cæteris traditionibus juxta Septuaginta, & ipso Hebraico invenimus. Inspice vero num isto modo alia quoque, quæ Christus esse dicitur singulariter, pro proportione multiplicata, plurium numero efferri possint: verbi gratia, Christus est vita nostra, quemadmodum Servator ipse inquit:
Ioan. 14. 6. *Ego sum via, veritas, & vita*: & Apo-
Col. 3. 4. stolus: *Quandocumque Christus manifestatus fuerit vita nostra, tunc & vos cum illo manifestabimini in gloria.* Rursus in
Psal. 62. 4 Psalmis scriptum: *Melior misericordia tua super vitas.* Nam quia Christus in unoquoque inest vita, ideo multiplicantur vitæ; fortassis isto modo & illud inqui-
2. Cor. 13. 3. rendum: *Num experimentum quæritis ejus, qui in me loquitur Christus?* Fermè enim in unoquoque sancto Christus invenitur, & fiunt per unum Christum multi Christi, illius imitatores, & transformati ad illius similitudinem, qui est imago Dei: unde per Prophetam inquit Deus:
1. Par. 16. 22. *Ne tetigeritis Christos meos.* Quod igitur in enarrando visi sumus præterisse; nempe: *Gratia, & veritas per Iesum Christum facta est*, obiter explicuimus; insuper ostendentes Ioannis Baptistæ hanc esse vocem; adhuc etiam per hæc verba testimonium reddentis filio Dei. Iam ergo videamus secundum Ioannis testimonium: E Hierosolymis Iudæi, ceu affines Baptistæ, qui ex genere sacerdotali erant, Sacerdotes mittunt, & Levitas interrogaturos, quis tandem esset
Ioh. 1. 20. 21 Ioannes. At ille dicens: *Non sum ego Christus*, veritatis confessionem edidit, nec ut aliquis suspicari posset, per hæc verba: *Non*

A ὅπως οὐδὲ ἡ ἀλήθεια διά τινος. ἡ δὲ παρ' ἀνθρώποις ἀλήθεια, διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο· οὗ ἡ ἐν Παύλῳ ἀλήθεια καὶ τοῖς ἀποστόλοις, διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο· καὶ οὐ θαυμαστὸν μιᾶς οὔσης ἀληθείας, οἱονεὶ πολλὰς ἀπ' ἐκείνης λέγειν ἐρρυηκέναι· οἶδε γοῦν ὁ προφήτης Δαυὶδ πολλὰς ἀληθείας λέγων· ἀληθείας ἐκζητεῖ κύριος, οὐ γὰρ τὴν μίαν ἐκζητεῖ ἀλήθειαν ὁ πατὴρ αὐτοῦ, ἀλλὰ τὰς πολλάς, δι' ὧν σώζονται οἱ ἔχοντες αὐτάς· ὃ δ' ὅμοιον ὡς πρὸς τὴν ἀλη-
B θείας καὶ περὶ ἀληθείαν λέγω, εὑρίσκομεν εἰρημένον περὶ δικαιοσύνης καὶ δικαιοσυνῶν· ὁ γὰρ αὐτοδικαιοσύνη ἡ ἐπουράνιος χριστός ἐστιν, ὃς ἐγένετο σοφία ἡμῖν ἀπὸ θεοῦ, δικαιοσύνη τε, καὶ ἁγιασμός, καὶ ἀπολύτρωσις· ἀπ' ἐκείνης δὲ τῆς δικαιοσύνης ἡ ἐν ἑκάστῳ δικαιοσύνη τυποῦται, ὡς γίνεσθαι ἐν τοῖς σωζομένοις πολλὰς δικαιοσύνας· διὸ καὶ γέγραπται, ὅτι δίκαιος κύριος, καὶ δικαιοσύνας ἠγάπησεν. ὅτε γὰρ ἐν τοῖς ἀκριβέσιν αὐτιγράφοις εὕρομεν, καὶ τοῖς λοιπαῖς πα-
C ρὰ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκδόσεσι, καὶ τῷ ἑβραϊκῷ· ἐπίσησον δὲ εἰ δυνάσθαι ὁμοίως καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα χριστὸς εἶναι λέγεται ἑνικῶς, πληθυνόμενα ἀναλόγως ὀνομάζεσθαι πληθυντικῶς, οἷον χριστὸς ὄντα ἡ ζωὴ ἡμῶν, ὡς αὐτὸς ὁ σωτὴρ φησιν· ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς, καὶ ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ ζωή· καὶ ὁ ἀπόστολος· ὅτε φανερωθῇ ἡ ζωὴ ἡμῶν, τότε καὶ ὑμεῖς σὺν αὐτῷ φανερωθήσεσθε ἐν δόξῃ· ἐν ψαλμοῖς δὲ πάλιν ἀναγέγραπται· κρεῖττον τὸ ἔλεός σου ὑπὲρ ζωάς· διὸ καὶ τὸν ἐν ἑκάστῳ
D χριστὸν ὄντα ζωὴν, πληθύνεσθαι αἱ ζωαί· τάχα δὲ ὅτι ζητητέον καὶ τὸ· εἰ δοκιμὴν ζητεῖτε τοῦ ἐν ἐμοὶ λαλοῦντος χριστοῦ; οἱονεὶ γὰρ καθ' ἕκαστον ἅγιον χριστὸς εὑρίσκεται, καὶ γίνονται διὰ τὸν ἕνα χριστὸν πολλοὶ χριστοὶ, οἱ ἐκείνου μιμηταὶ, καὶ κατ' αὐτὸν εἰκόνα ὄντα θεοῦ μεμορφωμένοι, ὅθεν ὁ θεὸς διὰ τοῦ προφήτου φησί· μὴ ἅψασθε τῶν χριστῶν μου· ὃ πάνυ ἐδόξαμεν παρεληλυθέναι διηγούμενοι τὸ· ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ χριστοῦ ἐγένετο, τοῦτο νῦν τῷ ἐμπροσθεν ἀπεπτύξαμεν· ἅμα δὲ παρεισήγαμεν ὅτι τοῦ βαπτι-
E στοῦ Ἰωάννου ἐστὶν ἡ φωνὴ, ἔτι δὲ καὶ διὰ τούτων μαρτυρουμένου τῷ υἱῷ τοῦ θεοῦ· ἤδη οὖν ἴδωμεν τὴν δευτέραν Ἰωάννου μαρτυρίαν· ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἰουδαῖοι, ὡς συγγενεῖς ὄντες τοῦ βαπτιστοῦ, ἀπὸ γένους ἱερατικοῦ τυγχάνοντες, ἱερεῖς πέμπουσι, καὶ λευίτας πυνθανόμενοι ὅστις ποτε εἴη ὁ Ἰωάννης· ὁ δὲ λέγων τό· ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστὸς, δι' αὐτοῦ τούτου ὁμολογίαν ἀληθείας πεποίηται, καὶ οὐχ, ὡς ἄν τις ὑποπτεύσοι, διὰ τό· οὐκ εἰ-

μι ὁ χριστὸς, ἠρνήσατο· ἡ γὰρ ἐστιν ἄρνησις τὸ A
εἰς δόξαν χριστοῦ λέγειν μὴ αὐτὸν εἶναι χριστόν· ἅπαξ δὲ οἱ πεμφθέντες ἀπὸ ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευῖται ἀκούσαντες τὸ μὴ εἶναι αὐτὸν τὸν προσδοκώμενον χριστὸν, πυθάνονται πάλιν τὸν δευτέρου ἐλπιζομένου παρ' αὐτοῖς ἡμῖν ὀνόματος ἡλίου, εἰ αὐτός εἰν ἐκεῖνος· λέγει δὲ μὴ τυγχάνειν ἠλίας, πάλιν ὁμολογῶν δι' τὸ· οὐκ εἰμὶ, τὸ ἀληθές· ἐπεὶ δὲ πολλῶν προφητῶν γινομένων ἐν ἰσραὴλ, εἷς τις ὁ κατὰ μωσέως προφητευθεὶς ἐξαιρέτως προσεδοκᾶτο καὶ τὸ B
φάσκον ῥητόν· προφήτην ὑμῖν ἀναστήσει κύριος ὁ θεὸς ἡμῶν ἐκ τῶν ἀδελφῶν ὑμῶν ὡς ἐμὲ, αὐτοῦ ἀκούσεσθε, καὶ ἔσται πᾶσα ἡ ψυχὴ, ἥτις ἂν μὴ ἀκούσῃ τοῦ προφήτου ἐκείνου ἐξολοθρευθήσεται ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ, τοῖον ἐρωτῶσιν οὐχὶ εἰ προφήτης εἴη, ἀλλ' εἰ ὁ προφήτης· καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα ἐκείνου οὐκ ὀνομάζοντος χριστοῦ παρόντων, ἀλλ' οἰομένων ἕτερον παρὰ τὸν χριστὸν αὐτὸν εἶναι, αὐτὸς γινώσκων ὃν ἑαυτοῦ πρόδρομός ἐστιν, ὅτι καὶ ὁ χριστὸς καὶ ὁ προφήτης ἐστὶν ὁ προφητευ- C
θεὶς, φησὶν, ἡ, πάλαι δοκεῖ ἀποκρινάμενος, εἰ χρεὶς τοῦ ἀρθρου ἠρωτηκέναι. ἡ γὰρ ἀγνοεῖ προφήτης ὤν· καὶ ἐν τούτοις ὅλοις τοῖς ἀποκρίσεσιν ἡ δευτέρα μαρτυρία ἰωάννου, ἕως τοῖς αὐτοῖς ἀποκρίσεσιν ἀπαλλαγεὶς τοῖς πέμψασιν, ἕωλον ἀπὸ προφητικῆς κατήγγελε φωνῆς τὸ ἠσαΐου ἔτος ἐκεῖνος· φωνὴ βοώντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, εὐθύνατε τὴν ὁδὸν κυρίου· ἄξιον δὲ ζητῆσαι πότερον τετάχεται ἡ δευτέρα μαρτυρία, ἢ τέτακται πρὸς ἀπεσταλμένους οὐκ ἐκ τῶν φαρισαίων, καὶ βουλομένους τι μανθάνειν, τί δήποτε βαπτίζει, μήτε χριστὸς, μήτε ἠλίας, μήτε ὁ προφήτης τυγχάνων, ἐν ᾧ· ἐγὼ βαπτίζω ἐν ὕδατι, μέσος ὑμῶν ἕστηκεν, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ὁ ὀπίσω μου ἐρχόμενος, ἡ οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἄξιος ἵνα λύσω αὐτοῦ τὸν ἱμάντα τοῦ ὑποδήματος, ἢ μέρος τῆς δευτέρας ἐστὶ καὶ τὸ ἀπαλλαγέντων πρὸς τοὺς φαρισαίους· ἐγὼ δ' ὅσον οὐκ τῆς λέξεως σχάζεσθαι, εἰ ποιεῖ αὐτὸ τοῦτο εἶναι μαρτυρίαν τὸν πρὸς τοὺς E
ἀπεσταλέντας ἀπὸ τῶν φαρισαίων λόγον· παρατηρητέον μέντοι γε ὅτι ἡ πρώτη μαρτυρία τὸ εὐθὺς τοῦ σωτῆρος προφήσιν. ἡ δὲ δευτέρα τῶν ὑποψιαζόντων μήποτε ἰωάννης εἴη χριστὸς καταιρεῖ. ἡ δὲ τρίτη τὸν ἀόρατον τοῖς ἀνθρώποις παρόντα κηρύττει ὀλίγον ὑστέρον ἐλθοῦσαν· πάλιν δὲ τῶν ἑξῆς μαρτυριῶν, καθ' ἃς δεκτέον μαρτυρεῖται, ἑκάστην λέξιν ἴδωμεν τῆς δευτέρας, καὶ τρίτης μαρτυρίας, τοῦ

sum ego Christus, negavit, neque enim negatio est, ad Christi gloriam dicere se non esse Christum. Cæterum cum audissent qui missi fuerant è Hierosolymorum urbe Sacerdotes, & Leuitæ, ipsum non esse Christum expectatum, de secundo, qui sperabatur (nempe Helia) cuius nomen magni apud ipsos fiebat, percunctantur num ipse ille esset. Quo dicente se non esse Heliam, rursus dicendo, *Non sum*, fatetur verum. Quoniam vero Prophetæ multi cum essent in Israël, vnus quispiam præcipue expectabatur prophetatus à Mose, iuxta verbum illud dicens: *Prophetam suscitabit Dominus Deus noster ex fratribus vestris, sicut me, ipsum audite, & omnis anima quæ non audierit Prophetam illum, ex populo suo exterminabitur*; tertio interrogant, non si Propheta esset, sed an Propheta ille. Et hoc non ponentibus illis nomen de Christo, sed alterum esse ipsum præter Christum existimantibus; ipse cognoscens illum, cuius præcursor est, (nempe quod Christus est, quod Propheta est ille prophetatus) respondet, Non: responsurus fortasse, næ, (quæ vox est assentientis) si absque articulo interrogassent; cum non ignoraret se Prophetam existere. In omnibus his etiam responsionibus secundum Iohannis testimonium non absolutum fuit, donec petentibus responsionem renunciandam his; qui eos miserant, seipsum è voce prophetica Esaiæ manifestavit, quæ sic sese habet: *Vox clamantis in deserto, parate viam Domini.* Quæsitu autem dignum est, utrum absolutum sit secundum testimonium, & tertium incipiat ad eos, qui miserant ex Pharisæis, & volentes intelligere, cur tandem baptizaret, cum neque Christus, neque Helias, neque Propheta existeret, in illis verbis: *Ego Baptizo in aqua, sed in medio vestrum stat, quem vos nescitis, ipse est, qui post me veniens, ante me factus est, cuius non sum ego dignus, ut soluam corrigiam calciamenti*, an pars secundi testimonij sit responsio ad Pharisæos. Verum ergo quantum coniectare ex lectione valeo, dicturus sum tertium testimonium esse responsionem ad eos, qui missi fuerant ex Pharisæis. Obseruandum insuper quod primum testimonium divinitatem Servatoris demonstrat: alterum suspicionem ambigentium, num forte Iohannes esset Christus, purgat: tertium invisibiliter hominibus præsentem prædicat illico venturum. Verum ante testimonia sequentia, ex quibus qui demonstratur, testimonium accipit, videamus singulas dictiones secundi, & tertij testimonij: hoc

Deut. 18. 18, 19.

Ioh. 1. 27, 28.

primum obſervantes, duas legationes fieri ad Baptiſtam, alteram è Hieroſolymis à Iudæis mittentibus Sacerdotes, & Levitas, ut interrogarent eum, Tu quis es? alteram à Phariſæis mittentibus, atque præterfactam reſponſionem Sacerdotibus, & Levitis, dubia moventibus. Obſerva ergo, quomodo propter perſonam ſacratam, & leviticam, cum manſuetudine, atque diſcendi aviditate dicuntur ea verba: *Tu quis es?* & illud: *Quid ergo Helias es tu?* & illud: *Num propheta ille es*
Ioh.1.21,22 *tu?* & ad hæc: *Quis es? vt reſponſum demus his, qui miſerunt nos: Quid dicis de te ipſo?* Neque enim quicquam præfractum, temerarium ve ineſt in horum interrogatione, ſed omnia convenientia veris Dei cultoribus. Cum contra qui miſſi fuerant à Phariſæis, Levitis alioqui & Sacerdotibus, minime anxie diſquirentibus ea quæ dicta fuerant, vocibus veluti cõtumelioſis, & inhumanioribus cum Baptiſta agunt, per illud: *Quid ergo baptizas, ſi tu non es*
Ioh.1.25. *Chriſtus, neq; Helias, neq; ille Propheta?* Et fere non intelligere volentes, veluti prædicti Levitæ, & Sacerdotes, hi mittunt, ſed prohibere volentes à baptizando. Cum fortaſſis exiſtimarent ad nullum alium pertinere baptizare, quàm ad Chriſtum, vel ad Heliam, vel ad Prophetam. Iam qui accurate ſcripturam legere voluerit, diligentiam is adhibeat oportet, obſeruare neceſſarium cum ſit, quæ dicuntur, à quibus, & quando dicuntur: vt per totos ſanctos libros inveniamus perſonis apte tributum ſermonem.

TOMVS SEPTIMVS.

Ioh.1.19,20 *Tunc miſerunt Iudæi ab Hieroſolymis Sacerdotes, & Levitas, vt interrogarent eum, Tu qui es? & confeſſus eſt, & non negavit, & confeſſus eſt, Non ſum ego ille Chriſtus.*

QVos mittere legatos ad Iohannem Iudæi debebant, & vnde, niſi eos, qui præcellere exiſtimabantur, & à Hieroſolymorum loco ſuper omnem terram bonam celebrato, ubi templum erat Dei? Iohannem itaque tanto cum honore interrogant. De Chriſto vero nihil tale Iudæos feciſſe ſcriptum eſt. Sed quod Iudæi erga Iohannem faciunt, iſthuc Iohannes erga Chriſtum fecit, per ſuos diſcipulos interrogans:
Matth.11.3. *Tu es, qui venturus es, an alium expectamus?* Et Iohannes quidem ad eos, qui venerant, confeſſus cum fuiſſet, & non negaſſet ſubinde illud: *Ego vox clamantis in deſerto*, enunciat: Chriſtus vero, tanquam qui maius teſtimonium quam Iohannes haberet, reſ-

A πρῶτον ὀπτιπρήσαντες ὅτι δύο ἀπόστολαὶ γίνονται πρὸς τὸν βαπτιζῶ, μία μὲν ἀπὸ ἱεροσολύμων ὑπὸ ἰουδαίων πεμπόντων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν· σὺ τίς εἶ. ἑτέρα δὲ φαρισαίων ἀποστελλόντων, καὶ πρὸς τὴν γεγενημένην ἀπόκρισιν τοῖς ἱερεῦσι καὶ λευίταις ἐπαπορούντων· εὐδιαφόρῳ τινὶ πῶς τῷ ἱερατικὸν καὶ λευιτικὸν πρόσωπόν ἐστι μεθ' ἡμερότητος λεγόμενα καὶ φιλομαθείας, τό· σὺ τίς εἶ; καὶ τό· τί οὖν, σὺ ἠλίας εἶ; καὶ τό· ὁ
B προφήτης ἄρα εἶ σύ; καὶ ὅτι τούτοις, τίς εἶ; ἵνα ἀπόκρισιν δῶμεν τοῖς πέμψασιν ἡμᾶς, τί λέγεις περὶ σαυτοῦ; οὐδὲν γὰρ ἀῤῥαδες οὐδὲ θρασὺ ἐν τῇ τούτων ἐστὶ πρὸς, ἀλλὰ πρόπα ἁρμόττοντα ἀκριβεῖσι θεραπευταῖς θεοῦ· οἱ δὲ ἀπὸ τῶν φαρισαίων ἀποσταλέντες, οὐδὲν περιεργαζομένων πρὸς τὰ εἰρημένα τῶν λευιτῶν καὶ ἱερέων, οἱονεὶ ὑβριστικὰς καὶ ἀπανθρωπεστέρας προσφέρουσι τοῖς βαπτιστῇ φωνάς. λέγω τί οὖν βαπτίζεις, εἰ σὺ οὐκ εἶ ὁ χριστὸς, οὐδὲ
C ἠλίας, οὐδὲ ὁ προφήτης; καὶ σχεδὸν ἀ μαθεῖν βουλόμενοι, ὡς οἱ προφημένοι ἱερεῖς καὶ λευῖται ἀποστέλλουσιν, ἀλλὰ κωλύουσι ἀπὸ τοῦ βαπτίζειν, ἴσως οἰόμενοι οὐδενὸς ἑτέρου ἔργον τυγχάνειν τὸ βαπτίζειν ἢ χριστοῦ, καὶ ἠλίου, καὶ τοῦ προφήτου· καὶ πανταχοῦ ἐπιμελεῖσθαι τὸν ἀκριβεῖς εἰδεξόμενον τῇ γραφῇ ποιητέον, τηρεῖν ἀναγκαῖον ὄντος τὰ λεγόμενα ὑπὸ τινων, καὶ πότε λέγεται, ἵνα εὐρίσκωμεν τοῖς προσώποις ἁρμοζόντως τεθειμένους λόγους ἐν ὅλῃ τῇ ἁγίων βιβλίῳ· τότε ἀπέστειλαν οἱ ἰουδαῖοι
D ἐξ ἱεροσολύμων ἱερεῖς καὶ λευίτας, ἵνα ἐρωτήσωσιν αὐτόν, σὺ τίς εἶ; καὶ ὡμολόγησε, καὶ οὐκ ἠρνήσατο, καὶ ὡμολόγησεν, ὅτι ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ὁ χριστός· καὶ τινας ἐρῶ πρεσβύτας πεπεμφθαι πρὸς τὸν ἰωάννην ἀπὸ ἰουδαίων, καὶ πόθεν, ἢ τοὺς διαφέρειν νενομισμένους καὶ ἐκλογὴν θεοῦ ἀπὸ τοῦ ἐξαιρετοῦ πάσῃ τῇ λεγομένῃ γῇ ἀγαθῇ τόπου ἱεροσολύμων, ἔνθα ὁ ναὸς ἦν τοῦ θεοῦ; ἰωάννης μὲν οὖν μετὰ τοσαύτης πειθαινούσης ἡμᾶς· πρὸς χριστοῦ δὲ οὐδὲν
E τοιοῦτον ἀναγέγραπται γεγονέναι ὑπὸ ἰουδαίων, ἀλλ' ὥσπερ ἰουδαῖοι πρὸς ἰωάννην ποιοῦσι, τοῦτο ἰωάννης πρὸς χριστὸν λέγω τῇ ἰδίων μαθητῶν πειθανόμενος· σὺ εἶ ὁ ἐρχόμενος, ἢ ἕτερον προσδοκῶμεν; καὶ ἰωάννης μὲν πρὸς τοὺς ἐλκαλυδόντας ὁμολογήσας καὶ μὴ ἀρνησάμενος ὕστερον τό· ἐγὼ φωνὴ βοῶντος ἐν τῇ ἐρήμῳ, ἀποφαίνεται· χριστὸς δὲ τῶν ἀποκρίσιν ποιεῖται, ὡς